

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

اسلام در سياست بين الملل

:

!

:

:

اسلام در سیاست بین الملل

ویراستاران: آنتونی اچ جانز - نلی لاهود

ترجمه: دکتر رضا سیمبر

ناشر: دانشگاه امام صادق (ع)

طرح جلد: گلناز حسامی

ویرایش ادبی: محمد روشنی

شمارگان: ۱۵۰۰

چاپ اول: آبان ۱۳۸۹

چاپ و صحافی: زلال کوثر

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹-۴۴-۵۵۷۴-۶۰۰-۹۷۸

ISBN: 978-600-5574-44-9

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، دانشگاه امام صادق (ع)، ص.ب، ۱۵۹-۱۴۶۵۵ تلفن: ۸۸۳۷۰۱۴۳

Nelly Lahoud & Anthony Johns (Eds) Islam in World Politics, London & New York, Routledge, 2005

عنوان و نام پدیدآور	: اسلام در سیاست بین الملل ویراستاران آنتونی اچ جانز - نلی لاهود؛ مترجم رضا سیمبر؛ ویراستار علمی ارسال قربانی شیخ نشین.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۴ ص.
شابک	: 978-600-5574-44-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: عنوان اصلی: <i>Islam in world politics 2005</i>
موضوع	: اسلام و سیاست جهانی
شناسه افزوده	: جانز، آنتونی هرل، ویراستار
شناسه افزوده	: لاهود، نلی، ۱۹۷۲ - م. ویراستار
شناسه افزوده	: سیمبر، رضا، ۱۳۴۳ - مترجم
شناسه افزوده	: قربانی شیخ نشین، ارسال، ۱۳۴۳ - ویراستار
شناسه افزوده	: دانشگاه امام صادق (ع)
زده بندی کنگره	: BP ۴۳۱/ف ۵۱۳ ۱۳۸۹
زده بندی دیویی	: ۲۹۷ ۴۸۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۵۳۷۵۰۲

سخن ناشر.....	۱۱
درباره نویسندگان.....	۱۳
دیباچه (مترجم).....	۱۷
پیشگفتار.....	۲۱
مقدمه.....	۲۳

فصل ۱. جهان اسلام و چالش اسلام گرایی.....	۳۱
/ آنتونی اچ جانز و نلی لاهود.....	۳۱
کلیات.....	۳۱
۱-۱. مشکلات در معرفت شناختی.....	۳۳
۱-۲. اسلام گرایی در بستر تاریخی.....	۳۵
۱-۳. اسلام و اسلام گرایی.....	۴۳
۱-۴. اسلام گرایی به مثابه به یک پدیده سیاسی - دینی.....	۵۰
۱-۵. ذهنیت سلفی ها در یک بستر تطبیقی.....	۵۳
نتیجه گیری.....	۵۶
یادداشت ها.....	۵۹

۶ □ اسلام در سیاست بین‌الملل

فصل ۲. اسلام به عنوان قدرت سیاسی در سیاست بین‌الملل ۶۳

/ انوشیروان احتشامی ۶۳

کلیات ۶۳

۲-۱. دیدگاه‌ها راجع به اسلام سیاسی ۶۶

۲-۲. اسلام سیاسی در سیاست بین‌الملل ۷۰

۲-۳. اسلام سیاسی در مقام عمل ۷۴

۲-۴. ژئوپلیتیک: جهان اسلام در نظام بین‌الملل ۷۷

۲-۵. ژئوکالچر: دولت‌های مسلمان و جهانی شدن ۸۳

۲-۶. محل‌های تنازع ۸۷

۲-۷. سیندروم دوران طلایی: مدافعان اولیه اسلام در مقابله با روم جدید ۹۱

نتیجه‌گیری ۹۳

یادداشت‌ها ۹۴

فصل ۳. شکل دادن مجدد به اقتصاد (مالیه و بانکداری اسلامی در سیاست جهانی) ۹۷

/ بیل مائورر ۹۷

کلیات ۹۷

۳-۱. ریشه‌ها ۹۸

۳-۲. شکل‌ها و تمایزات ۱۰۲

۳-۳. عملیات تزکیه ۱۰۸

نتیجه‌گیری ۱۱۰

یادداشت‌ها ۱۱۱

فهرست مطالب □ ۷

فصل ۴. هویت، قدرت و گفتمان اسلام‌گرایان راجع به زنان در مصر.....	۱۱۵
/ رکسانا دی مارکوت	۱۱۵
کلیات.....	۱۱۵
۴-۱. چالش‌های اعتبار.....	۱۱۷
۴-۲. گفتمان راجع به قدرت.....	۱۲۲
۴-۳. گفتمان اسلامی راجع به زنان.....	۱۳۰
۴-۴. انتقاد از گفتمان اسلامی مصری.....	۱۴۴
نتیجه‌گیری.....	۱۴۷
یادداشت‌ها.....	۱۴۹
فصل ۵. جنگ علیه ترور و «نجات» زنان مصری.....	۱۵۳
/ شکیرا حسین	۱۵۳
کلیات.....	۱۵۳
۵-۱. مخاطب قرار دادن دشمن.....	۱۵۵
۵-۲. ایالات متحده آمریکا، اسلام‌گرایی و زنان.....	۱۵۷
۵-۳. فمینیسم، نظامی‌گری و مقاومت در مصر.....	۱۶۱
۵-۴. پیامدها برای زنان مصری.....	۱۶۴
نتیجه‌گیری.....	۱۶۸
یادداشت‌ها.....	۱۷۰
فصل ۶. اسلام و هویت در جنوب آسیا.....	۱۷۳
/ هوارد. وی براستد.....	۱۷۳
کلیات.....	۱۷۳

۸ □ اسلام در سیاست بین‌الملل

۱۷۴	۶-۱. تعارض‌های هند و پاکستان
۱۷۶	۶-۲. خطوط فرهنگی تعارض
۱۷۹	۶-۳. اسلام‌گرایی هندی و پاکستانی
۱۸۱	۶-۴. پاکستان ^(۱۹)
۱۸۸	۶-۵. بنگلادش
۱۹۲	۶-۶. هندوستان
۱۹۷	نتیجه‌گیری
۲۰۰	یادداشت‌ها

فصل ۷. اسلام‌گرایی و ایدئولوژی در آسیای مرکزی ۲۰۳

۲۰۳	/ جان آز پاتنگر
۲۰۳	کلیات
۲۰۴	۷-۱. حضور اسلام‌گرایان در آسیای مرکزی
۲۰۵	۷-۲. تجربه و میراث اتحاد جماهیر شوروی
۲۰۷	۷-۳. متضادها
۲۱۳	۷-۴. جمهوری‌های جدید آسیای مرکزی
۲۱۶	۷-۵. جامعه مدنی، دین و ملی‌گرایی در ازبکستان
۲۲۱	۷-۶. آسیای مرکزی و اسلام‌گرایان
۲۲۵	۷-۷. کریم اف و اسلام‌گرایی
۲۲۹	۷-۸. تأثیرات بر روی ثبات
۲۳۱	نتیجه‌گیری
۲۳۳	یادداشت‌ها

فهرست مطالب □ ۹

فصل ۸. اسلامی شدن و سیاست در آسیای جنوب شرقی.....	۲۳۷
/ موارد مالزی و اندونزی.....	۲۳۷
کرگ فیلی.....	۲۳۷
کلیات.....	۲۳۷
۸-۱. الگوهای تاریخی.....	۲۴۰
۸-۲-۱. مالزی.....	۲۴۴
۸-۲-۲. اندونزی.....	۲۵۱
۸-۳. تطبیق روندهای اسلام‌گرایی.....	۲۵۸
نتیجه‌گیری.....	۲۶۱
یادداشت‌ها.....	۲۶۲
فصل ۹. اسلام و سیاست در جهان عرب؛ بین آرمان و واقعیت.....	۲۶۵
/ احمد شبول.....	۲۶۵
۹-۱. دیدگاه‌ها.....	۲۶۶
۹-۲. تنوع درونی اسلام‌گرایی.....	۲۶۸
۹-۳. فرهنگ سیاسی عرب.....	۲۶۹
۹-۴. بحث درباره «اجرای شریعت».....	۲۷۲
۹-۵. سکولاریسم در فرهنگ عربی.....	۲۷۵
۹-۶. اسلام‌گرایان در مقابل سکولاریست‌ها.....	۲۷۸
۹-۷. گفتمان اسلامی: بین آرمان و واقعیت‌های سیاسی.....	۲۸۰
نتیجه‌گیری.....	۲۸۹
یادداشت‌ها.....	۲۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا

عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ

(قرآن سوره مبارکه النمل آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

اگر چه فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی گمانه‌زنی‌هایی را در خصوص حاکمیت نگرش‌های عرفی اندیش (سکولار) در سیاست بین‌الملل پدید آورد که به شدت از سوی اندیشه‌گران و استراتژیست‌های غربی ترویج و تقویت شد، اما ظهور نظام‌های سیاسی‌ای چون جمهوری اسلامی ایران حکایت از آن داشت که دین از جایگاه و مرجعیت بی‌بدیلی برخوردار است که اگر چه بتوان آن را تحت تأثیر قرارداد، اما امکان حذف آن اصولاً وجود ندارد.

بالندگی جمهوری اسلامی ایران و خیزش جنبش‌های فکری دین مدار در گوشه و کنار جهان نشان داد که نظام بین‌الملل معاصر را نمی‌توان بدون توجه به دین و تأثیرات ناشی از آن درک و فهم نمود. به همین خاطر است که شاهد انجام پژوهش‌های متعددی در این زمینه هستیم که در مجموع عرف اندیشی را به نوعی نقد می‌نماید.

دانشگاه امام صادق علیه السلام بدلیل اولویت بخشی به مطالعات میان رشته‌ای با تأکید بر حوزه معارف اسلامی، نسبت به موضوع مذکور توجه خاصی داشته و تاکنون چندین اثر دانشگاهی را تحقیق، تالیف و منتشر ساخته است که

حکایت از خدمات متقابل دین و سیاست برای تنظیم هر چه بهتر نظام اداره جهان در شرایط معاصر دارد. با اینحال توجه به دیدگاه سایر اندیشه‌گران و نقد آن‌ها امری ضروری به شمار می‌آید که انتخاب، ترجمه و انتشار کتاب حاضر با عطف توجه به معنی نیاز صورت پذیرفته است. ناشر امیدوار است از این طریق بتواند گام مؤثری در طرح سیاست دینی در عرصه بین‌المللی برداشته و پاسخ‌گوی نیازهای جامعه علمی باشد.

ناشر ضمن تأکید بر این که تمام مطالب ارائه شده در این اثر مورد تأیید نمی‌باشد. اما اطلاع از آن‌ها و نقدشان را برای توسعه این حوزه مطالعاتی ضروری می‌داند که امید می‌رود هدف مذکور محقق و سیاست بین‌المللی دینی رشد و ارتقاء یابد.

معاونت پژوهشی

دانشگاه امام صادق (ع)

درباره نویسندگان

در خلال چند دهه گذشته اسلام به عنوان یک عامل سیاسی قدرت در صحنه بین‌المللی مطرح شده و این کتاب به بررسی عواملی می‌پردازد که منجر به مطرح شدن این موضوع درباره اسلام به عنوان یک دین شده است.

در صحنه سیاسی تأکیدات گسترده‌ای هم درباره یک جامعه اسلامی و مشخصات آن و همچنین نحوه ارتباط آن با دنیای غیر اسلامی می‌پردازد. در این مجموعه برخی گرایش‌های رادیکال هم وجود دارد.

این نوشتار تحت عنوان اسلام در سیاست جهانی باانگیزه‌ای تهیه شده تا به این موضوعات بپردازد. موضوعاتی که تحت پوشش قرار می‌گیرد شامل بررسی چالش‌های اسلام‌گرایی به دنیای اسلام و استفاده از اسلام توسط پاره‌ای از گروه‌ها چون سلفی‌ها به عنوان یک ابزار سیاسی در صحنه بین‌المللی است. همچنین نقش آن در تئوری و عمل مالیه جهانی و نقش آن در گفتمان جنسیتی، نقش آن در شبه قاره هند، آسیای جنوب شرقی آسیای مرکزی و جهان عرب مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- هوارد بی. براستد: مدیر گروه تاریخ و دین است و در ضمن رئیس مرکز آسیای جنوبی در دانشگاه نیوانگلند می‌باشد.
- انوشیروان احتشامی: استاد تمام روابط بین‌الملل و رئیس گروه دولت و روابط بین‌الملل دانشگاه دورهام است. وی قائم مقام جامعه مطالعات خاورمیانه انگلستان نیز می‌باشد.
- گرگ فیلی: پژوهشگر و استاد سیاست اندونزی در گروه پژوهشی مطالعات آسیایی و حوزه اقیانوسیه دانشگاه ملی استرالیاست.
- شاکیرا حسین: استاد پژوهشگر گروه علوم اجتماعی دانشگاه ملی استرالیاست.
- آنتونی اچ جونز: پروفیسور آنتونی اچ جونز (Anthony H. Johns) مطالب زیادی درباره اسلام هم در سنت و هم نقش آن در آسیای جنوب شرقی به نگارش در آورده است. او در قاهره، تورنتو و آکسفورد تدریس و تحقیق کرده است. وی اکنون به عنوان استاد بازنشسته و استاد مهمان در گروه تحقیقاتی مطالعات آسیا و اقیانوسیه در دانشگاه ملی استرالیا به کار می‌پردازد.
- نلی لاهود: (Nelly Lahoud) تز دکترای خود را در اندیشه‌های سیاسی اسلام در رشته علوم سیاسی، گروه تحقیقاتی علوم اجتماعی، دانشگاه ملی استرالیا در سال ۲۰۰۳ گرفت. وی یک محقق فوق دکترا در سنت جانز کالج (St Johns College) کامبریج در سال ۲۰۰۴ بود و بعداً استادیار اندیشه سیاسی در کالج گوچرشد. (Goucher College)
- رکسانه دی مارکوتنه: مربی مطالعات عربی و اسلامی در گروه تاریخ: فلسفه و دین در دانشگاه کوئینزلند می‌باشد.
- بیل مائورر: دانشیار گروه انسان‌شناسی دانشگاه کالیفرنیا، ایروین است.

دربارۀ نویسندگان □ ۱۵

- جان آر. پاتنگر: دانشیار علوم سیاسی (اندیشه سیاسی) دانشگاه آلاباما در هنتزویل است.
- احمد شبول: دانشیار گروه مطالعات عرب و اسلامی، دانشگاه سیدنی است.

دیباچه (مترجم)

بازگشت دین به عرصه نظام بین‌الملل باعث شده تا این موضوع از منظرهای گوناگون و جدیدی مورد مطالعه دانشگاهیان، دانش پژوهان و صاحب‌نظران مختلف قرار گیرد. اسلام با داشتن پارامترهای قدرتی مهم و تأثیرگذار در عرصه روابط بین‌الملل، مهمترین دین مطرح در این مباحث فکری محسوب می‌شود. امروزه اسلام به مثابه یک بازیگر مؤثر در سیاست بین‌الملل نقش آفرینی می‌نماید. در راستای ارزیابی نقش آن در جهان معاصر و به منظور ارزیابی صحیح جایگاه آن در روابط بین‌الملل مطالعات زیادی انجام شده است تا از طریق آن‌ها بتوان دید که چگونه اسلام در دست بازیگران سیاسی قرار می‌گیرد و چگونه از آن به عنوان یک ایدئولوژی سیاسی استفاده می‌شود.

وقوع چند رخداد پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، اهمیت بازیگری و نقش آفرینی جهان اسلام را مورد تأکید قرار داد. در این میان می‌توان به وقوع حمله به مقر نظامی آمریکا و فرانسه در لبنان در سال ۱۹۸۲، عقب‌نشینی بالاجبار نیروهای شوروی سابق از افغانستان در سال ۱۹۸۹، پایان جنگ سرد و حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ اشاره کرد. این رخدادها باعث شد تا

توجه جهانی نسبت به اسلام سیاسی* به عنوان یک نیروی فراسرزمینی جلب شود. نیرویی که می‌تواند جریان عادی بین‌المللی را آشفته سازد.

البته این ادعا وجود ندارد که شدت یافتن تنش‌های بین‌المللی تنها حاصل سیاسی شدن گروه‌های اسلامی در گردونه روابط اسلامی - غربی است. چرا که اولاً درون جهان اسلام نیز افراطی‌گری دینی بحران آفرین است. از طریق دیگر جهان اسلام در مواجهه با نیروهای غیر غربی مانند روسیه، چین، هند، برمه و فیلیپین نیز می‌باشد. مسلمانان قربانی تجاوز از منابع متنوع هستند که شامل کلیساهای شرقی، هندوها، بودایی‌ها و همچنین نیروهای سکولار در سراسر جهان می‌باشد.

کتاب حاضر به بررسی موضوعات مربوط به ظهور اسلام به عنوان یک بازیگر سیاسی می‌پردازد و ابعاد مختلف این پدیده را مورد مطالعه قرار می‌دهد. نویسندگان آن به موضوع جهان اسلام و چالش‌های مربوط می‌پردازند که در آن گروه‌های افراطی - چون وهابیت - به عنوان تهدیدی برای نظام بین‌الملل و جهان اسلام مطرح می‌شود. در این کتاب به موضوع بانکداری اسلامی و مسئله زنان در دو فصل، همچنین بازیگری اسلام در آسیای جنوب غربی، آسیای مرکزی، آسیای شرقی و منطقه خاورمیانه نیز پرداخته می‌شود. امید است مطالب کتاب مورد استفاده دانش پژوهان بویژه در رشته علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای و مطالعات زنان قرار گیرد.

در پایان لازم است تا از اقدام ابتکاری و ارزنده دانشگاه امام صادق علیه‌السلام طی سه سال گذشته که نسبت به طرح و توسعه مباحث بنیادین مربوط به دین

* لازم به ذکر است که واژه اسلام سیاسی؛ اصطلاحی دقیق نیست؛ زیرا اسلام بنا به ماهیت سیاسی است و چنان نیست که یک گونه اسلام به عنوان «اسلام سیاسی» موضوعیت داشته باشد. لذا این اصطلاح به تسامح آورده شده است؛ چرا که نویسندگان کتاب با این اصطلاح به آرایه دیدگاه پرداخته‌اند (ناشر).

دبیاچه (مترجم) □ ۱۹

و سیاست اهتمامی ویژه داشته و از این طریق در هر دو حوزه تحقیق و ترجمه گام‌های مؤثری را برداشته، تقدیر گردد. امید آن که این تلاش علمی با مرجعیت علمی دانشگاه قرین باشد و شاهد شکل‌گیری نظریه‌های بومی با هدف کاربردی در جامعه علمی ایرانی باشیم. در این راستا از معاون پژوهشی دانشگاه آقای دکتر اصغر افتخاری، و تمامی همکاران ایشان در اداره کل پژوهش و چاپ و نشر دانشگاه جهت حمایت از اثر حاضر و نشر به موقع آن، تشکر می‌نمایم.

و من الله التوفیق

رضا سیمبر

پاییز ۱۳۸۹

پیشگفتار

مقالات این کتاب به بحث در مورد موضوعات مربوط به ظهور اسلام به عنوان یک نیروی سیاسی می‌پردازد. انگیزه نوشتار آن‌ها عمدتاً برخاسته است از پرونده سیاسی اسلام به عنوان یک عامل.

ما از دانشگاهیانی دعوت کرده‌ایم که دارای برخی تجارب در ابعاد سیاسی اسلام هستند. واکنش آن‌ها همین مطالب گردآوری شده در این کتاب است. نوشته‌های آنان فراسوی مباحث عامه و همچنین مباحث اعتذاری یا دفاعی است. آن‌ها سعی دارند که به موضوعات مختلف منتقدانه نگاه کنند. موضوعاتی مانند جنبش‌های اسلامی در خلال ۵۰ سال گذشته و تأثیراتی که بر روی نظام بین‌الملل داشته‌اند در حالی که مخاطبین اصلی این کتاب عموماً علاقمندان به مطالعات اسلامی در رشته‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل هستند اما در عین حال به نوعی طراحی شده است که بتواند در دسترس و قابل فهم برای مخاطبین عام نیز باشد.

با توجه به گستره بحث این چنین مطالعه‌ای نمی‌تواند جامع باشد، و بطور اجتناب ناپذیری به خاطر محدودیت کمی کتاب محدود شده‌اند. بنابراین

عذرخواهی می‌کنیم که نمی‌توانیم مطالبی درباره چچن یا ایران داشته باشیم. ویراستاران کتاب جدا عذرخواهی دارند که مسایل مربوط به سنت شیعه بطور شایسته‌ای مورد بحث قرار نگرفته و مطالب راجع به آن ناکافی است.

ضمناً محدوده‌های گسترده‌تری از اسلام وجود دارد که نیازمند توجه هستند و باید هر چه بیشتر مورد مکاشفه قرار گیرند. از میان آن‌ها تأثیر تلویزیون‌های ماهواره‌ای و وب سایت‌های اینترنتی است که بسیاری از آن‌ها بوسیله گروه‌های اسلامی مدیریت می‌شود و اغلب آن‌ها هم برنامه‌های خود را به زبان انگلیسی ارائه می‌نمایند. همچنین می‌توان به نقش مسلمانان و جوامع آن‌ها در کشورهای غربی اشاره کرد که اگر چه به طور پراکنده زندگی می‌کنند، اما نقش برجسته آن‌ها غیر قابل انکار است. باید پذیرفت که جهان اسلام به سرعت در حال تکامل است و تغییرات زیادی در آن صورت می‌گیرد.

در میان این محدودیت‌ها کتاب تلاش می‌کند تا ارتباط جهان اسلام را با دیگران و بین خود، به تصویر بکشاند و فهرستی از مسایل امروزی ارائه کند.

مقدمه

در خلال دهه‌های گذشته اسلام با یک چهره سیاسی در صحنه بین‌الملل ظاهر شد. بروز این چهره به عوامل گوناگونی وابسته است که از میان آن‌ها می‌توان به اهمیت فزاینده منابع نفتی پس از سال ۱۹۷۳ در میان جهان اسلام اشاره کرد؛ بویژه در منطقه خاورمیانه و اخیراً هم در منطقه آسیای مرکزی. این ثروت باعث شد تا ایجاد سازمان‌های مدنی در اروپا و آمریکای شمالی مورد حمایت قرار گیرد. سازمان اوپک در این زمینه دارای قدرت محوری بود و باعث شد تا جهان اسلام در میان نظام بین‌الملل و اقتصاد و «بازی‌های بزرگ» آن دارای نقش آفرینی شود. این قدرت اقتصادی با یک خواست عمده بین مسلمانان همراه بوده است تا به خواسته‌های اخلاقی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مطرح شده در اصول قرآنی، جامه عمل بپوشانند. در میان سایر امور که به تشکیل نظام مالی و پولی اسلامی منجر شد (IBF) (Islamik Banking and Finance) (آی بی اف) تلاش شد که در نظام ملی و بین‌المللی فعالیت‌هایی با ویژگی «اسلامی» متحقق شوند.

تلاش‌هایی که برای به انجام رساندن این خواسته‌ها انجام شده، همه نشان دهنده افق‌های دید مختلفی است که مسلمان‌ها دارا هستند. دیدگاه‌هایی که با تلقی‌های گوناگون از قرآن و سنت شکل گرفته‌اند. در امور و مسایل اقتصادی به عنوان نمونه تلاش‌های آی بی اف برای تشکیل یک نظام بانکی بدون ربا نشان دهنده‌ی تلاش برای ایجاد تعادل بین پراگماتیسم و خواسته‌های اصول اسلامی است. بیل مورر (Bill Maurer) خاطر نشان می‌سازد که «مسایل مطرح ایمانی در قالب امور فنی و ابزاری قرار می‌گیرند».

در حیطه مسایل سیاسی، گسترش اسلام امر بسیار گسترده‌تری محسوب می‌شود. طیف گسترده‌ای از تأکیدات وجود دارد که هم شاخصه‌های اصلی یک نظام اجتماعی اسلامی ایده‌آل را ترسیم می‌کند و هم راه‌های تحقق آن و نحوه تعاملش را با جوامع غیر اسلامی مشخص می‌نماید. در چارچوب این مؤکدات است که برخی گرایش‌های رادیکال نیز قابل مشاهده است. مجموعه‌ای از گروه‌های متحد که به آن‌ها «اسلام‌گرایان» می‌گویند. آن‌ها اصول اسلامی را اتخاذ کرده‌اند و آن را یک ایده‌آل تلقی می‌کنند که باید مورد شناخت قرار گرفته و «در نهایت کاملاً تحقق» یابد. آن‌ها نگرش معنوی اسلام را در خدمت یک ایدئولوژی می‌دانند که ارتقا دهنده‌ی دستورالعمل‌های آنان است، و در راستای تحقق ارزش‌گذاری‌هاست؛ یعنی آنچه را که بد یا خوب می‌بینند. از میان این گروه‌های اسلامی برخی همچون وهابیت از ایدئولوژی اسلامی به زعم خودشان استفاده کرده‌اند تا از اعمال خشونت برای نیل به آرمان‌های سیاسی، بهره ببرند. در واقع این عملکرد انحرافی از اصول واقعی فرهنگی، اخلاقی و معنوی اسلام در خلال تاریخ، محسوب می‌شود.

اما باید گفت متأسفانه همین تعداد اندک بر روی برداشت‌های عامه نسبت به اسلام در دنیای غرب دارای سلطه هستند و دلیل آن هم عمدتاً رخدادهایی

مانند ۱۱ سپتامبر است.* گروه‌هایی چون القاعده اسلام را به یک ایدئولوژی با دیدگاه‌های تنگ نظرانه تقلیل داده‌اند که در آن اصول برجسته و ارزشمند اسلامی به طور ویژه‌ای نادیده گرفته می‌شوند. این گروه برای توجیه اقدامات تروریستی، خود را نماینده اسلام راستین می‌پندارند که امت اسلامی نیز باید که به نظر اینان، به آن بگروند.

گروه‌های افراطی و سلفی تنها برخوردار از حمایت یک گروه اقلیت است. اما به خاطر این که همین تعداد افراد حمایت کننده بسیار با انگیزه هستند، در بسیاری از کشورهای مسلمان در سطح جهان دارای نفوذ می‌باشند، حتی بین کسانی که تأثیرات آن را تشخیص نمی‌دهند و یا اصول آن را متوجه نمی‌شوند. این موضوع باعث می‌شود تا دیدگاه بسیاری از افراد خارج از جهان اسلام رنگ بگیرد و منحرف شود و به این ترتیب نظم جدیدی در صحنه بین‌المللی بوجود آید. همان‌طوری که انوشیروان احتشامی مشاهده می‌کند، اکنون مدت زمانی است که نظام بین‌المللی در معرض ارتباطات بین «اسلام سیاسی در خانه و نظام غیر دینی و سلسله مراتبی بین‌المللی است»، با استفاده از این منابع ارتباطی در نظام بین‌المللی غیردینی مانند رسانه‌ها، تلویزیون ماهواره‌ای و اینترنت است که اسلام‌گرایی توانسته یک حضور واضح بین‌المللی را داشته باشد و بتواند طرفداران هر چه بیشتری را به خود جلب نماید.

در آسیای جنوب شرقی به عنوان نمونه گرگ فیلی (Greg Fealy) مشاهده می‌کند که جهانی شدن باعث «جریان بیشتر اطلاعات و مردم بین منطقه و سایر قسمت‌های دنیا بویژه خاورمیانه شده است». همین موضوع در منطقه آسیای مرکزی نیز دارای مصداق است؛ «منطقه‌ای که سیاست در آن

* البته مراکز خیریه غربی در برجسته نمودن این تصویر از اسلام در راستای سیاست‌های آمریکا و اروپا نقش فعالی داشته‌اند (مترجم).

تحت نفوذ جنبش‌های بین‌المللی اسلامی و سایر عوامل ژئوپلیتیک است»؛ همان‌طوری‌که جان پاتنگر اشاره می‌کند.

ارتباط بین این گروه‌ها زمانی می‌تواند واقعی باشد که این ارتباط گاهی به عنوان تجمعی علیه «غرب» دانسته شود که در نتیجه به ایده برخورد بین تمدن‌ها می‌انجامد. این برخورد امر پیچیده‌ای است و قربانیان اولیه آن عمدتاً مسلمان‌هایی هستند که در کشورهای اسلامی زندگی می‌کنند. در نتیجه هم در دنیای اسلام و هم در دنیای غرب، هویت‌های مبهم و متضادی شکل می‌گیرند. مسلمان‌ها از سایر گروه‌های افراطی می‌ترسند، غیر مسلمان‌ها نیز از گروه‌های افراطی می‌ترسند یا با دیده شک و تردید به آن‌ها می‌نگرند. مسلمان‌ها نیز مظنونانه و با ترس به غیر مسلمان‌ها نگاه می‌کنند ...

به عنوان نمونه در این مجموعه از دیدگاه‌های هویتی در جنوب آسیا هوارد وی. براستد (Howard V. Brasted) به تنش بین سیاستمداران دینی اشاره می‌کند و نقشی که گروه‌های افراطی در این زمینه ایفا می‌نمایند. با این وجود درحالی‌که وی اشاره می‌کند افراطی‌های مسلمان و هندوئیسم دارای نقش‌های برجسته‌ای در جنگ‌های بین هند و پاکستان بوده‌اند، اما وی می‌گوید مسلمانان و هندوها هنوز به عنوان گروه‌های «قبیله‌ای» در نظریه هانتینگتون عمل نکرده‌اند. در عوض «آن‌ها به گونه‌های مختلف منطقه‌ای و زیانی و قومی عمل کرده‌اند که بیشتر تنازع درون تمدنی است تا این‌که تنازعات بین تمدنی باشد».

درحالی‌که ممکن است گفته شود که حضور گروه‌های افراطی در نظام بین‌المللی تحت سلطه غربی‌ها یک عامل بی‌ثبات کننده است اما می‌توان در عین حال مدعی شد که سیاست‌های غربی نیز دارای آثار مشابهی بر روی جهان اسلام است. همان‌طوری‌که شاکیرا حسین در فصل مربوط به خود مدعی می‌شود «ایالات متحده آمریکا در مبارزه ضد روسی خود (در دهه

۱۹۸۰) از گروه‌های افراطی استفاده کرد تا بتواند به اهداف خود نایل شود؛ اخیراً نیز از ابزارهای دیگر استفاده می‌شود تا از نظم بین‌المللی دفاع گردد. همان‌طوری که حسین می‌گوید: این سیاست جنسیتی به «ایالات متحده اجازه داده است که به خود حق دهد در موضوع افغانستان دخالت کند». اما اگر چه سوءاستفاده و تبعیض علیه زنان کماکان ادامه دارد، مأموریت نظامی غربی‌ها برای شکست طالبان پایان یافته است «اما موضوعات جنسیتی بار دیگر به یک دغدغه داخلی در افغانستان تبدیل شده است».

با تشخیص ارتباط مسایل جنسیتی به عنوان یک ابزار سیاسی، مسلمانان افراطی نیز اکنون دستورالعمل‌های جنسیتی خود را شکل داده‌اند. همان‌طوری که رکسانا دی مارکوتته (Roxanne D. Marcotte) مدعی می‌شود، گروه‌های افراطی از تلاش‌های شکست خورده‌ی سکولارها استفاده می‌کنند تا نیاز به بازگشت به سنت‌ها و ارزش‌های اسلامی را مورد تأکید قرار دهند، «ارزش‌هایی که به نظر آن‌ها امنیت و حقوق و احترام بیشتری را برای زنان در جامعه به ارمغان می‌آورد».

اما سؤال این است که چه عواملی در مقابل روند افراط‌گرایی مقاومت می‌کنند؟ در نوشتار خود درباره نقش اسلام در سیاست جهان عرب احمد شبول به مؤلفه‌های قدرتمند سکولارو مدرن و پیشرفته در جهان اسلام اشاره دارد که در بسیاری از بررسی‌های غربی‌ها از خاورمیانه نادیده پنداشته می‌شوند، در عوض بیشتر بر مؤلفه‌های رادیکال در دنیای اسلام اشاره می‌شود. بر اساس این ایده‌ها و مطالب است که این کتاب شکل گرفته است و می‌تواند به فهم ما از نقش اسلام به عنوان یک عامل سیاسی در صحنه بین‌الملل امروز کمک کند. در خلال نیم قرن گذشته بسیاری از رخدادها بر نقش اسلام به عنوان یک عامل فرهنگی و سیاسی در نظام بین‌الملل تأکید

کرده‌اند. کتاب حاضر به دنبال ارائه یک قرائت از برخی مسایل موجود در جهان اسلام و نظام بین‌الملل است.

نه فصل آینده شامل بررسی چالش‌های برخاسته از اسلام‌گرایی افراطی نسبت به جهان اسلام (John and Lahoud)، استفاده از افراط‌گرایی به عنوان یک ابزار سیاسی در صحنه نظام بین‌الملل (Ehteshami)، نقش آن در تئوری و عمل نظام مالی بین‌المللی (Maurer) نقش آن در گفتمان جنسیتی (Hussein Marcotte) و نقش آن در شبه قاره هند (Brasted) آسیای جنوب شرقی (Fealy) آسیای مرکزی (Pottenger)، و جهان عرب (Shaboul) می‌باشد.

خلاصه فصول به قرار زیر است:

جانز و لاهود بررسی ظهور افراط‌گرایی از یک منظر تاریخی می‌پردازند و آن را به عنوان یک پدیده دینی - سیاسی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند و اشاره دارند که عوامل بومی و بین‌المللی نیز در توسعه این پدیده دارای نقش بوده‌اند. آن‌ها آن را با سایر جنبش‌های سیاسی دینی مقایسه می‌کنند و در نتیجه به ارزیابی آثار آن می‌پردازند.

احتشامی به بررسی مکاتب فکری مربوط به فعالیت افراط‌گرایی اسلامی در صحنه بین‌المللی و واکنش غربی‌ها نسبت به آن می‌پردازد. وی به معرفی انواع ساختارهای اجتماعی می‌پردازد که جهان اسلام را می‌سازند و عوامل اقتصادی اجتماعی که در این زمینه سهمی داشته‌اند نیز مورد معرفی قرار می‌گیرند و نشان می‌دهد که چگونه موقعیت‌های سیاسی - ملی ممکن است که دارای ملازمات بین‌المللی باشند.

ماتورر به بررسی مباحث فصلی درباره به اصطلاح فعالیت‌های اسلامی در زمینه بانکداری و مالیه اسلامی (آی بی اف) می‌پردازد و این‌که چگونه به اصول دینی مرتبط می‌باشند. وی همچنین به تأثیرات ۹/۱۱ بر روی تغییرات آی بی اف به عنوان یک شکل از مدیریت مالی اشاره می‌نماید.

مارکوته به توسعه گفتمان اسلامی در زمینه نقش زنان بویژه گفتمان مصری‌ها در این خصوص تأکید می‌کند. او نشان می‌دهد که چگونه آموزه‌های افراطی به عنوان یک ابزار مذاکره برای نقش عمده‌تر و بزرگ‌تر در راستای برابری زنان در جوامع مربوط به خود مورد استفاده قرار می‌گیرد. در فقدان راهکار جایگزین جامع سیاسی و سکولار، افراط‌گرایی اسلامی به عنوان ابزاری قدرتمند جهت توانمند سازی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

حسین به توسعه گفتمان جنسیتی و نقش زنان در اسلام می‌پردازد که پس از رخداد ۱۱ سپتامبر و داخلی شدن موضوع زنان پس از جنگ افغانستان با تأکید بیشتری مطرح شده‌اند. حسین به مطالعه جنبش رفتارها در اردوگاه‌های پناهندگان افغانی و پاکستان تأکید دارد و به مبارزه زنان در منطقه علیه نظام‌های سرکوبگر ملی و سیاست دوگانه بین‌المللی درباره سیاست جنسیتی می‌پردازد.

براستد نشان می‌دهد که چگونه وفاداری دینی در شبه قاره هند جنبه سیاسی پیدا کرده است و چگونه هویت‌های دینی، اسلامی و هندی در راستای اهداف ملی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. تجزیه و تحلیل او از برخوردهای معاصر بین هند و پاکستان با ارجاع به موضوع بنگلادش در مقابل پیشینه‌های تاریخی ملی‌گرایی دینی و تقابل فرهنگی است.

پاتنگر به نقش پیچیده اسلام در سیاست آسیای مرکزی پس از سقوط اتحاد جماهیر شوروی اشاره دارد که به طور ویژه به جمهوری ازبکستان می‌پردازد. پاتنگر نشان می‌دهد که حداقل دو سطح از اسلام سیاسی در آسیای مرکزی وجود دارد. یک سبک روسی که توسط دولت هدایت می‌شود، و سطح دوم که بوسیله گروه‌های اسلام‌گرای مخالف دولت اعمال می‌گردد. وی استدلال می‌کند که معیارهای سختی برای کنترل اسلام‌گرایان توسط دولت اتخاذ شده است که اغلب آن‌ها برعکس نتیجه داده‌اند.

فیلی به بررسی نقش رو به ظهور اسلام در سیاست اندونزی و مالزی می‌پردازد و آن را در بستر تفاوت‌های تاریخی ترکیب قومی و قوانین اساسی این دو کشور مورد مطالعه قرار می‌دهد. مانند جاهای دیگر در جهان اسلام تشدید اعتقادات و اقدامات دینی در این کشورها قابل مشاهده‌اند اما در سطح سیاسی به شکل‌های متفاوتی اعمال می‌شوند. در کشور مالزی از اسلام به شکل محدودتری استفاده می‌شود و به همین شکل زبان اسلامی در گفتمان سیاسی نیز دیده می‌شود. اما در اندونزی علیرغم تعداد بسیار بالای جمعیت مسلمانان که چند برابر مالزی است، این موضوع اتفاق نیفتاده است و افراط‌گرایان نتوانسته‌اند نفوذ فزاینده‌ای در سطح دولتی داشته باشند.

شبول نشان می‌دهد که چگونه شعارهای افراطی بر روی شکل‌گیری سیاست در جهان عرب تأثیرگذار بوده‌اند و این هم علیرغم حضور پررنگ سکولارها در گذشته اتفاق افتاده است. او از ما می‌خواهد که به پیشینه این بحث نگاه کنیم و ببینیم که چگونه، برای گروه‌های سلفی، شعاری مانند «اجرای شریعت» جانشین تلاش‌های انجام شده برای مدرن کردن فقه اسلامی شده است. در همین محدوده، وی اعمال شعارهای دینی به این شکل را گام به گام در عدم هماهنگی با شرایط متحول سیاسی می‌بیند.

جهان اسلام و چالش اسلام گرایی

آنتونی ایچ جانز و نلی لاهورد

کلیات

جهان اسلام ارایه کننده‌ی یک چشم انداز بسیار گسترده است.^(۱) جای تعجب است که متون اساسی آن یعنی قرآن و حدیث که اصول فقه از آنها نشأت می‌گیرند به تجارب دینی متفاوتی در جوامع اسلامی منجر شده است. این اصول به انواع تفکرهای گوناگون در جوامع مختلف منجر شده است، - شهری، بومی، تجاری، مالی، روستایی و کشاورزی - همچنین انواع تمدن‌ها و اشکال مختلف مذهبی و یادگیری و هنرهای انسانی نیز در این راستا شکل گرفته‌اند. در روند تاریخی آنها تولیدکننده انواع دولت‌ها بوده‌اند که در آنها به شکل‌های مختلف قدرت بین روحانی و سکولار توزیع شده‌اند.

علیرغم مجموعه معین احکام قرآن و حدیث این دو متن بنیادی با قرائت‌ها و تفاسیر گوناگون مواجه بوده‌اند. بنابراین هر تلاشی که خواسته آنها را با دیدگاه‌ها و تفاسیر محدودی بسته نگه دارد با شکست و حتی تناقض

مواجه شده است. پیامبر اسلام حضرت محمد (ص) همان طوری که خود قرآن تأکید دارد، فردی الهی و ما فوق طبیعی نبود، بلکه یک بشر معمولی بودند. (قرآن ۱۴۴: ۳ و ۵۰: ۶ و ۱۸۸: ۷) و به این ترتیب زندگی او و تجاریش به طور اجتناب‌ناپذیری در تعامل با شرایط متغیر عصر خویش بوده است.^۴ سپس، در خود سنت اسلامی، افراد نگرش‌های متفاوتی را برای فهم وحی اسلامی ارایه نموده‌اند. برای برخی از آن‌ها اقتدار در متون قرار دارد و نه چیزی فراتر از متن؛ عده دیگری توسعه نظریه‌ها را تشخیص می‌دهند همانطوری که ذاتی خود وحی است؛ اما افراد دیگری هم هستند که معیارهای تنوع در تفاسیر نظریه‌ها را می‌پذیرند، در مقابل عده‌ای خواهان یکدستی هستند؛ عده‌ای متساهلند و عده‌ای دیگر این‌گونه نیستند.

تنوع حاصله به این معنا نیست که اسلام‌های متفاوتی وجود دارند بلکه نشان می‌دهد که حالات و تأکیدات و فهم‌های مختلفی از دین وجود دارد. تلقی‌های متفاوتی که مبتنی بر تجربه‌های انسانی هستند. این‌گرایش‌ها در برگزیده سطوح مختلفی از عقل‌گرایی روحانی، صوفی‌گری، سودگرایی، تمایل فمینیستی تا تلقی رادیکال می‌باشد؛ همان طوری که اکبر احمد در کتاب خود تحت عنوان «اسلام در محاصره» نشان می‌دهد، اسلام دین ایمانی متعلق به یک میلیارد انسان است.^(۳) در میان همه این گونه‌گونی و تنوع، برای مدت قرن‌ها اسلام توانایی زیادی را برای ایجاد همگرایی و تساهل و تحمل نسبت به محیط‌های فرهنگی و اجتماعی از خود به منصفه ظهور رسانده است.

^۴ این تفسیر ناقص است و به شکل کلی صحیح نیست؛ چراکه سنت دارای اعتبار و حجت قطعی است (مترجم).

۱-۱. مشکلات در معرفت‌شناختی

تنوع بسیار گسترده در جهان اسلام فهم ارزش‌های متعلق به آن‌ها را با مشکل مواجه می‌کند. دلایل زیادی وجود دارد که به این موضوع منتهی شده است. یکی از آن‌ها طریقه‌ای است که در آن اسلام به رسانه‌ها معرفی شده است، که تا حد زیادی تحت تأثیر رخدادهای تأثیربرانگیزی مانند ۱۱ سپتامبر است. به طور اجتناب‌ناپذیری، این موضوع نشان می‌دهد که خشونت و حتی نظامی‌گری عاملی تعیین‌کننده در [معرفی] فرهنگ اسلامی است. گزارش‌های عامه حتی وقتی که جنبه همدردی داشته باشد غالباً صرفاً به تفکیک بین اسلام میانه‌رو و اسلام اصولگرا می‌پردازند. در این منظر افراط‌گرایان چیزی بیشتر از دسته‌ای از مسلمان‌ها نیستند که آماده دست زدن به عملیات تروریستی هستند.^(۳)

بیان عمومی و عامیانه، مسئله‌ساز است، حتی وقتی که از ساده‌ترین واژگان استفاده شود. خیلی عامیانه است که به جهان اسلام به عنوان یک تقسیم‌بندی مستقلانه نگریسته شود. برای ابراز یک موضوع معنادار تنها نباید به کشورهای نگرینگ که دارای اکثریت مسلمان هستند مانند مصر، اندونزی، ایران، لیبی، مالزی یا پاکستان، بلکه کشورهایی که دارای اقلیت مسلمان هستند نیز مانند چین، هند و سنگاپور نیز مدنظر می‌باشند. از یک نظر مهم و مؤثر، آنچه که اکثر این مناطق در آن مشترک هستند و چیزی فراتر از اسلام است این می‌باشد که همه آن‌ها به طور رسمی یا غیر رسمی سابقه استعماری را تجربه کرده‌اند. بنابراین تفصیل مفاهیمی مانند اسلام و غرب می‌تواند به نوعی در ارتباط با ارتباط آن‌ها با کشورهای استعماری غرب باشد.

در نگرش دیگر اسلام بوسیله «منطقه عمل» مشخص می‌شود. یک نمونه آن، تمایز روشن بین اسلام آسیای جنوب شرقی و خاورمیانه است. اسلام

آسیای جنوب شرقی بیشتر متساهل، وفاق دهنده و نرم و ملایم از اسلام خاورمیانه‌ای دانسته می‌شود. اما یک بررسی دقیق‌تر نشان می‌دهد که انواع مختلف عمل به دستورات اسلامی در قسمت‌های گوناگون آسیای جنوب شرقی از اسلام رادیکال به سمت اسلام میانه‌رو وجود دارد. به همین شکل انواع گرایش‌های سیاسی مختلف را در جهان اسلام از مراکش تا میندائو (Mindanao) وجود دارد. این موضوع نشان می‌دهد که چگونه تلقی از اسلام در زبان‌ها و فرهنگ‌های گوناگون، مختلف است.

علیرغم این تفاوت‌های فرهنگی در جهان اسلام اما باز سعی شده تا تعاریف محدودتری از جهان اسلام ارائه شود. مثلاً در دیدگاه و نظریه ساموئل هانتینگتون در عصر و دوران پس از جنگ سرد «سیاست محلی سیاست قومی است و سیاست جهانی سیاست تمدن‌هاست». به نظر وی «فرهنگ اسلامی تا حد زیادی نشان دهنده‌ی شکست دموکراسی در اغلب کشورهای مسلمان دنیا است». درحالی‌که کشورهای «از میراث مسیحی غربی» برخوردار بودند به سمت توسعه اقتصادی و سیاست دموکراتیک حرکت کردند. اما به نظر وی امر مشابهی در مورد میراث اسلامی اتفاق نیفتاد و چشم‌انداز جمهوری‌های مسلمان متروک و غم‌افزا به نظر می‌رسد.^(۴) نظرات هانتینگتون بوسیله سایر ایده‌های با نفوذ مورد حمایت قرار گرفته است. برنارد لوئیس (Bernard Lewis) در کتاب خود تحت عنوان «اشتباه در چیست؟ تنازع بین اسلام و مدرنیته در خاورمیانه» از ایده مشابه هانتینگتون استفاده می‌کند و استدلال می‌کند که برخوردی بین فرهنگ‌های اسلامی و غربی وجود دارد. تأثیر اندیشه‌های لوئیس و هانتینگتون از مرزها و حیطه‌های دانشگاهی فراتر رفته است و به طور قابل توجهی حلقه تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی آمریکا را نیز در بر گرفته است.

۱-۲. اسلام‌گرایی در بستر تاریخی

پس از ۱۱ سپتامبر و پس از القاعده، اسلام دهه ۶۰ میلادی دچار تغییر و تحول زیادی شده است. در آن زمان یک مسلمان خوب عمدتاً تنها کسی بود که به شعائر اسلامی مانند نماز و روزه گرفتن در ماه رمضان مقید باشد. البته محدوده زمانی برای این تحول از اسلام سنتی به سمت اسلام افراطی مورد نظر القاعده کارآسانی نیست. عموماً این پدیده که با تفصیل بیشتری در این فصل مورد بحث قرار می‌گیرد، به شکل علت و معلولی و به راحتی با دیگر عوامل مرتبط نمی‌شوند. اما افراط‌گرایی در سطوح فکری و سیاسی و اجتماعی قابل بحث است. فرآیندی که حاصل برخورد منافع، استعمارگری، تعامل اسلام و غرب استعمارزدایی، بوجود آمدن رژیم‌های اقتدارگرای تحت حمایت غربی‌ها (عمدتاً فرانسه، انگلستان و آمریکا) و قدرت‌های استعمار نو می‌باشد.

پایان استعمارگری اروپا هنوز دنیا را با مسئله و چالش انطباق یافتن مواجه ساخته است: مانند دعوای سرزمینی، تنازعات اقتصادی، قومی. همه این موارد در بستر شرایط زمان جنگ سرد تشدید یافت و باعث شد که در خیلی از کشورهای اسلامی روند توسعه ساختارهای سیاسی با مسایل و چالش‌های گوناگونی مواجه شود که نهایتاً به کودتاها، انقلاب‌ها و تلاش جهت تعیین مجدد مرزها منجر گردد.

محدوده‌های بزرگ فرهنگ اسلامی که قدرت‌های اروپایی با آن در تعامل بودند عبارت بودند از: عثمانی‌ها (۱۹۲۳-۱۲۸۱)، (۱۷۲۲-۱۵۰۱) در ایران، مغول‌ها (۱۸۵۷-۱۵۲۶) در شبه قاره هند و ^(۱) آسیای جنوب شرقی. از میان این‌ها، قدرتمندترین آن‌ها در ارتباط با اروپایی‌ها، عثمانی‌ها بودند که برای قرن‌ها قسمت‌های عمده‌ای را در اروپای جنوبی، یونان و بالکان را به همراه